

lears; *carretera de Sant Jaume*, localitzada a bona part del Principat de Catalunya, en valencià septentrional i alguns punts de la Franja d'Aragó; *camí de Santiago*, usada en una part del valencià i en algun punt del tortosí; *carretera de Santiago*, en punts del tortosí i a la Franja d'Aragó; o *carro de Santiago*, *carro de Sant Jaume* o *rastre de Sant Jaume*, amb una utilització molt escadussera. Es palesa també que menys profusió han tingut altres sants a l'hora de designar la Via Làctia: *camí de Sant Miquel*, *camí de Sant Pere*, *arc de Santa Anna*, *carro de Sant Joan*. I d'altres, encara que pocs, troben la motivació en raons alienes al món religiós: *camí del Cel*, *caminito de l'uva*, *senda de l'alba*, *camí de la palla*. De la comparació amb altres llengües romàniques, Veny conclou que, en català, no hi ha conceptes com 'pont', 'arbre', 'vent', 'llet', 'vall' o 'escala', i que hi ha absència d'altres referents locatius, com *Jerusalem* o *Betlem*, o d'altres advocacions, com *Sant Jordi*, *Sant Josep*, *Sant Bernat*, *Sant Blai* o *Sant Carles*.

La cinquena i darrera raó que justifica la recomanació del llibre és l'últim capítol, on ens parla de «Diatopismes i estàndard» (p. 85-102), és a dir, del conflicte que sempre ha existit entre la llengua parlada i la llengua escrita. En aquest sentit, el Dr. Veny posa en relleu que el català «és un exemple singular de com el seu model codificador ha resolt el problema de la relació entre dialectes i llengua estàndard». Indiscutiblement, la història no ha estat generosa amb el català per la forçada fragmentació política i administrativa dels territoris de llengua catalana. Aquesta manca d'unitat ha provocat la prevalença d'una llengua diferent i, en conseqüència, ha impedit una oficialitat duradora del català, la qual, segons ell, hauria facilitat segurament que un dialecte s'hagués convertit en el model supradialectal, com ha passat en altres llengües. Davant d'aquesta realitat, Veny assenyala que la restauració del model s'havia de fer respectant les sensibilitats dialectals, i aquesta ha estat la premissa des que Pompeu Fabra publicà el *Diccionari general de la llengua catalana* (1932). En aquest article, Veny examina dues qüestions relatives a aquesta relació entre la llengua oral i l'escrita. La primera es refereix a l'entrada de diatopismes en la lexicografia normativa, un fet que ja queda reflectit en l'obra de Pompeu Fabra i que l'IEC va intensificar en la primera edició del *Diccionari de la llengua catalana* (1995), encara que aquesta tendència es va frenar en la segona edició de 2007. La segona té a veure amb el paper de la lexicografia dialectal i la geolingüística en la configuració de l'estàndard, un aspecte que ha estat fonamental perquè ha permès avaluar aquesta admissió de diatopismes en les diferents obres lexicogràfiques; a més, demostra Veny com l'*Atles Lingüístic del Domini Català* esdevé una obra capital perquè permet comprovar l'extensió de l'ús dels dialectalismes, un dels criteris bàsics a l'hora d'introduir-los en el *DIEC*. Com a colofó del capítol, dedica un paràgraf a comentar l'entrada justificada en els diccionaris normatius d'alguns castellanismes socialitzats, amb certa tradició i extensió d'ús dins el català.

L'evidència s'imposa: el professor Veny frueix estudiant les paraules, buscant el seu origen, analitzant-ne els canvis i, sobretot, preant la riquesa dialectal de la llengua catalana. De bell nou, ens ho demostra en aquestes pàgines, en les quals, a més, d'una manera conscient, ha aprofundit en la relació que existeix entre la norma i la variació diatòpica, per tal de donar-li el valor que mereix. I magistralment aconsegueix fer-ho d'una manera comprensible i plaent, però sempre des del rigor que exigeix la investigació lingüística.

Javier GIRALT LATORRE
Universitat de Saragossa

VENY, Joan / CABRÉ, Teresa (ed.) (2022): *Antoni M. Badia i Margarit: rellevància acadèmica, inquietud científica i servei a la llengua. Commemoració del centenari del seu naixement*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 278 p.

Era un deure recordar la personalitat d'Antoni M. Badia Margarit arran del centenari del seu naixement, una personalitat polièdrica que va marcar la diferència en el camp de la investigació, l'ensenyament universitari, la gestió acadèmica, units a una conducta ètica i una calidesa humana exemplars [...]

Així comença la «Presentació» d'aquesta obra col·lectiva en record d'Antoni M. Badia i Margarit en el centenari del seu naixement: amb un esment inicial sobre la seva vàlua professional (acadèmica, gestora) i humana per part dels curadors de l'obra, Joan Veny i Teresa Cabré. En aquesta «Presentació» (p. 11-13), Veny i Cabré donen raó de la procedència de la vintena llarga de textos aplegats: (1) d'una banda, els actes d'homenatge —no presencial, a causa del confinament— organitzats per l'Institut d'Estudis Catalans els dies 24 i 25 de novembre de 2020, que ocupen la major part del llibre i reflecteixen la diversitat de mirades dels participants a l'acte institucional; i (2) una «Aportació de la Universitat de Barcelona», més breu i a manera d'apèndix, com a reflex d'un reconeixement per part de l'*Alma Mater* que, per la situació sanitària viscuda en aquella mateixa tardor de 2020, no es va poder celebrar. Com és habitual en recensions d'obres amb múltiples col·laboradors, em guiaré de manera seqüencial pels títols de les parts principals i pels epígrafs de cada contribució particular.

Una breu primera part, intitulada «Obertura de la commemoració del centenari d'Antoni M. Badia i Margarit a l'IEC» (p. 17-24), reuneix els quatre parlaments de diferents autoritats: el president de l'IEC, Joandomènec Ros; el comissari de l'Any Antoni Badia i Margarit, Carles Duarte; la presidenta de la Secció Filològica, Teresa Cabré; i la consellera de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Àngels Ponsa.

Cal dir d'entrada que en els títols de les contribucions següents, de caire acadèmic o universitari, es reitera, com d'altra banda era d'esperar, el nom de l'homenatjat. I en aquest sentit alternen, juntament amb la designació íntegra d'«Antoni M. Badia i Margarit», les parcials d'«Antoni M. Badia», «Badia i Margarit», i també la més senzilla i alhora identificativa de «Badia». Un altre constituent que els diversos títols reiteren és, significativament, el de «llegat». I una altra de les característiques comunes del conjunt és la minuciosa distribució dels continguts en epígrafs i subepígrafs, ben eloqüents a l'hora de configurar aquest retrat col·lectiu de la figura polièdrica de Badia.

«El llegat de Badia a la lingüística», amb dues parts marcades amb la indicació numèrica i parentètica de (I) i (II) [p. 25-170], acull contribucions varies, que retraten la condició polifacètica de Badia en aquest camp de la ciència que constitueix la lingüística. En la primera aportació, Josefina Carrera-Sabaté («Antoni M. Badia i Margarit: més enllà de la fonètica i de la fonologia», p. 27-48) recorre fites vitals de l'investigador (Coïmbra, 1945; Zúric, 1950; Estrasburg, 1965; Barcelona, 1951), amb tot de figures a manera d'il·lustracions, i treballs diversos en la segona part del segle xx sota l'epígraf de «La modernitat». La contribució de Maria-Rosa Lloret («El llegat de Badia a la lingüística: morfologia», p. 49-81), que reitera en part del seu títol el del bloc principal que l'integra, aporta llum sobre un camp menys conegut de l'activitat investigadora del Badia lingüista; i ho presenta de manera generosa, al llarg d'una trentena de pàgines, tot conclouent a la darrera del text, a propòsit de l'aparent migradesa del llegat de Badia en l'àmbit morfològic, que els estudiosos posteriors no l'han acabat valorant com calia. Anna Bartra-Kaufmann («Antoni M. Badia i Margarit, gramàtic. Tradició, innovació i llegat», p. 83-100), sota «El gramàtic a contracor» com a epígraf primer, assenyala que Badia i Margarit no s'acabava de considerar a si mateix pròpiament “gramàtic”, per tal com «les seves dues gramàtiques, la *Gramàtica catalana* (en castellà, de 1962) i la *Gramàtica catalana. Descriptiva, normativa, diatòpica i diastràtica*, de 1994, «eren totes dues obres forçades per circumstàncies contingents externes» (p. 83). Tot i això, l'autora relativitza aquesta autopercepció, i pondera aspectes diversos de totes dues gramàtiques a través d'alguns exemples (*La definició d'oració, L'article i les parts de l'oració, Els verbs ser i estar; Les construccions passives*).

En una segona remesa, «El llegat de Badia a la lingüística» (II) aplega quatre contribucions més. Amb «Antoni Badia i la sociolingüística» (p. 103-112), Joaquim Torres Pla destaca, entre altres contribucions, la coneguda enquesta sobre la llengua dels barcelonins, retrat sobre la situació (socio)lingüística de la ciutat als anys 60, així com la projecció de la sociolingüística en la dialectologia de caire tradicional. Joan Anton Rabella («El llegat de Badia a la lingüística: història de la llengua i gramàtica històrica», p. 113-127) s'acosta a la vessant del diacronista, tot començant pel l'etapa de formació acadèmica i els primers treballs, com és la seva tesi doctoral (defensada a Madrid el 1945 i publicada el 1947: *Los complementos pronominalo-adverbiales derivados de IBI e INDE en península Ibérica*); i

aborda també aspectes diversos, entre els quals destaco la visió projectada en el llibre *La formació de la llengua catalana*, que implicava els factors històrics determinants de la distribució dialectal de la llengua, i que suscità controvèrsia en el seu temps entre diversos especialistes. Mar Massanell i Messalles, amb «El llegat de Badia i Margarit a la dialectologia i la geolingüística» (p. 129-149), orienta la mirada envers aquestes altres prolífiques facetes del mestre: els inicis amb les enquestes i els treballs sobre l'aragonès —en aquest sentit cal tenir ben present la dimensió del Badia romanista, qüestió sobre la qual incidirem més avall—, el paper de promotor de l'*Atles lingüístic del domini català* (ensem amb Germà Colón), la primera enquesta a Sant Pere de Ribes el juliol de 1964. I tot això, sense perdre de vista les orientacions més recents (*L'aplicació de l'estructuralisme als parlars catalans; El trànsit de la dialectologia historicista a la dialectologia sociolingüística*). Completa el bloc sobre lingüística Albert Turull amb «Antoni M. Badia i Margarit i l'onomàstica» (p. 151-170). Aquesta altra disciplina, l'onomàstica, interessà Badia també des de la seva primera etapa d'investigador, tal com ho prova el seu «primer congrés», el de Toponímia i Antroponímia, a Brussel·les el 1949. Els epígrafs de Turull són prou indicatius de la persistència de Badia en l'estudi de l'onomàstica pràcticament al llarg de tota una vida: *Les aportacions de Badia i Margarit a l'etimologia toponímica (1949-1966); La toponímia en la teoria sobre la formació de la llengua catalana (1981) i altres escrits de les darreries del segle XX; L'antroponímia: Badia i Margarit i el projecte «PatRom» (1987-2004)*. Davant l'abundosa i dispersa producció de l'homenatjat en matèria onomàstica, Turull manifesta finalment la conveniència d'aplegar-la i reeditar-la per facilitar el reconeixement públic d'aquesta altra faceta investigadora.

«El llegat de Badia a l'Institut d'Estudis Catalans» (p. 171-199) aplega tres textos més, de la mà de persones que van compartir amb ell tasques i espais acadèmics de l'Institut i de la seva Secció Filològica (SF). Precisament aquesta motiva el títol escollit per Joan Martí i Castell («Modernització de la Secció Filològica», p. 173-183), que escriu sobre la incorporació de Badia a l'IEC (1968) i la creixent implicació en les tasques acadèmiques de la SF, de la qual fou president entre 1989 i 1995. Entre les seves aportacions més rellevants, s'hi destaca l'elaboració de la proposta per un estàndard oral i la represa d'*Estudis Romànics*. Precisament «La revista *Estudis Romànics*» (p. 185-191) és l'objecte d'atenció de Joan Veny, qui sintetitza la història de la revista, fundada i dirigida en una primera etapa per Ramon Aramon i Serra. Veny descriu en particular el rerefons que propicià la represa d'*Estudis Romànics* l'any 2000, amb Badia ja com a director, així com altres aspectes d'aquesta publicació emblemàtica de l'Institut, com és el relleu en la direcció per part del mateix Joan Veny un cop traspassat el mestre. «El llegat de Badia a l'Institut d'Estudis Catalans: el *Diccionari de la Llengua Catalana*» (p. 193-199), de Joaquim Rafel, incideix en una altra obra, també emblemàtica, de l'Institut i de la seva SF, el primer *DIEC* (de 1995), elaborat justament durant la presidència de la SF per part de Badia. S'hi ofereixen pinzellades sobre el procés final d'enllestiment de l'obra: «tres anys d'activitat febril», la tria del nom definitiu a la sessió del 14 d'octubre de 1994 (p. 197) i la total implicació de Badia un cop enllestit el diccionari, per al qual arribà a oferir, en la sessió plenària de la SF del dia 13 de gener de 1995, un esborrany de pròleg, que acabà esdevenint definitiu, amb el títol de «Gestació, història, contingut i formes d'aquest diccionari».

«El llegat de Badia en l'àmbit internacional» constitueix un nou bloc, que, amb dos textos més, mostra la projecció i el prestigi de l'homenatjat de portes enfora de l'àmbit català. Beatrice Schmid («L'Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes», p. 203-209) n'ofereix tres perfils: (1) la seva contribució fundacional a l'AILLC, (2) les intervencions en els col·loquis de l'Associació i (3) la seva actuació com a conseller en aquesta mateixa. Fernando Sánchez-Miret («Antoni M. Badia i Margarit i la Société de Linguistique Romanes», p. 211-214) tracta la vinculació de Badia a la Société i a la gran família dels romanistes (a la qual, com és sabut, li agradava de referir-se com *Romania amica*), el seu paper determinant i protagonista en el VII Congrés de Lingüística Romànica l'abril de 1953, l'elecció com a president de la SLiR al congrés de Bucarest (1968) arran de la mort de l'anterior president, John Orr, i del primer vicepresident, Angelo Monteverdi. D'altra banda, l'epígraf final («Algunes idees del doctor Badia en els discursos institucionals», p. 220-222) destaca la implicació del Badia romanista en la romanística europea (la seva dilecta *Romania amica*).

«Un mestre que deixa petjada» és el títol que aixopluga dues contribucions més, que abunden en la xarxa acadèmica i amical que Badia va teixir al llarg de la vida: Denise Boyer, amb «Les Miscel·lànies» (p. 227-230) que li foren dedicades amb motiu dels seus seixanta-cinquè i setanta-cinquè aniversaris, amb abundosa i diversa participació; Lidia Pons («L'Associació d'Amics del Professor Antoni M. Badia i Margarit»), amb les quatre edicions que van aplegar amics i estudiosos diversos al caliu de temes triats pel mateix Badia (dialectologia, sociolingüística, del llatí al romanç, lingüística romànica) entre 2004 i 2009.

«Uns mots de cloenda» (p. 241-243) per part de Teresa Cabré com a presidenta de la SF completen el nucli de la publicació, derivada de l'homenatge de l'IEC. I enriqueix finalment el conjunt de l'obra una «Aportació de la Universitat de Barcelona a la commemoració del centenari d'Antoni M. Badia i Margarit», amb tres parts. Emili Boix, amb «L'homenot Badia i Margarit: la matriu social i religiosa d'un (socio)lingüista» (p. 247-260), posa en relació, molt reeixidament, facetes humanes (social, religiosa) i professionals (lingüística) del nostre homenot; també del paper primordial de la seva esposa, Maria Cardús («una Maria delicada i intel·ligent, l'esposa amorosa i sacrificada, que d'estrella del mar esdevindria l'estrella de la seva vida», en paraules també delicades de Joan Veny, que reproduïx Emili Boix). I no manca una atenta mirada (p. 254-258) d'aquest autor a la incursió sociolingüística de Badia en la seva ciutat natal (*La llengua dels barcelonins, obra sociolingüística cabdal*, epígraf de la p. 254), una obra de referència que Joaquim Torres Pla tracta prèviament en aquesta mateixa obra. D'altra banda, M. Teresa Galceran Huguet («El rector Badia, pilar de la renovació de la Universitat de Barcelona als inicis dels anys vuitanta», p. 261-274) observa el paper crucial de Badia al front de la UB en els anys de la recuperació democràtica a l'*Alma Mater*. I en aquesta mateixa línia abunda la contribució darrera, d'Àngels Massip («Badia i Margarit i l'inici de la normalització lingüística postfranquista a la Universitat de Barcelona» (p. 272), que situa dins del marc d'una UB regida per Badia el seu paper de persona compromesa, meticulosa, indefallent (vegeu al respecte aquest eloqüent epígraf de la p. 227: «Governant incansable que tenia cura també de les coses petites»).

En suma, aquest llibre de títol tan ben triat (*rellevància acadèmica, inquietud científica i servei a la llengua* son enunciats que descriuen amb justesa el doctor Badia) és, en efecte (i com també expressa el subtítol), una “com-memoració”, és a dir, un acte de “memòria compartida”: l'acompliment del deure de «recordar la personalitat d'Antoni M. Badia Margarit arran del centenari del seu naixement», tal com escriuen els coeditors al començament del llibre.

José Enrique GARGALLO GIL
Universitat de Barcelona
Institut d'Estudis Catalans

VIEJO FERNÁNDEZ, Xulio (2021): *Una introducció a la fonoloxía asturiana*. Uviéu: Trabe, 531 p.

L'asoleyamientu de trabayos que, enmarcaos dientro del ámbitu de la Filoloxía Asturiana, busquen afondar nel conocimientu ya investigación de la llengua asturiana *por sí mesma*, constitúi siempre un motivu de fonda alegría. Nesti sen, l'apaición d'esta obra ye una noticia fabulosa, máxime cuando llega de la mano del bon facer y capacidá d'análisis que definen al profesor Viejo Fernández, autor d'otres investigaciones de renome sobre la caracterización del idioma propiu d'Asturies.

Con estí «manual pa nes clases de l'asignatura *Fonoloxía Asturiana*» (p. 7), que'l profesor imparte na Universidá d'Uviéu dende va una década, tenemos al algame un volume concebiu col envís de presentar una síntesis propia y organizada de los conocimientos fonolóxicos disponibles (hasta'l momentu, daqué superficiales ya insuficientes, p. 9), encalzándola al traviés d'una reflexón teórica y metodolóxica de gran altor que queda acutada al espaciu xeográficu del norte del dominiu llingüísticu, esto ye, a Asturies.

Asina, y darréu d'unes «Palabres preliminares» coles que l'autor desplica'l porqué del títulu escociu pal manual y les sos implicaciones, artículase una esposición d'idees xebrada en cuatro capítulos de